

Олексін Ю. П., д.пед.н., професор, Цимбалюк В. І., к.ю.н., професор, Гришко В. І., к.пед.н., ст. викладач, Міщук І. В., к.ю.н., доцент (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне), Олійник Л. В., вчитель історії та соціальних дисциплін (НВК «Школа-ліцей» № 2, м. Рівне), Пасічнюк В. Б., ст. викладач, Чернюк І. А., к.пол.н., доцент (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

МОДЕЛІ Й ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОГО МИСЛЕННЯ УЧНІВСЬКОЇ І СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

У статті висвітлюються моделі й технології навчання, використання яких сприятиме формуванню та оптимізації правового мислення учнівської і студентської молоді. Автори розкривають методіку використання кожної з описаних моделей та технологій навчання.

Ключові слова: моделі навчання, комунікативна модель навчання, ігрова модель навчання, дослідницька модель навчання, активні методи навчання, інтерактивні методи навчання.

Мислення, як правило, починається з проблеми або запитання, з подиву, або нерозуміння, з суперечності.

(С.Л. Рубінштейн)

Не можна будь-чому навчити людину, можна лише допомогти їй виявити це всередині себе.

(Г. Галлей)

Розбудова суверенної і незалежної, демократичної, соціальної, правової держави потребує суттєвої зміни підходів до формування нового покоління громадян України. Свідома участь особи у суспільному та державному житті неможлива без належного рівня правових знань та правового мислення. Це визначає зростаючу роль права в суспільстві. Тому одним з найважливіших завдань юридичних дисциплін (та шкільного курсу “Основи правознавства”) є підготовка особистості до життя, набуття ними навичок правомірної поведінки, пошуку шляхів вирішення життєвих ситуацій відповідно до правових норм, виховання потреби співставляти власну поведінку з вимогами

законів України, тобто, мова йде про формування та розвиток правового мислення особистості.

В цілому можемо стверджувати, що юридичні дисципліни (та шкільні курси права) реалізують покладені на них завдання. Однак на сьогоднішній день ще відсутні у достатній кількості якісно нові підручники, методичні посібники, що утруднює роботу викладачів та вчителів і змушує їх викладати юридичні дисципліни та шкільне правознавство в площині методики навчання історії, яка розроблена набагато краще. Це нерідко призводить до нівелювання реалізації завдань, визначених відповідними програмами.

За роки існування незалежності ми досягли певних позитивних зрушень у формуванні нової людини, проте у більшості громадян потрібно формувати правове мислення у відповідності до конституційних засад України. Особливо це стосується молоді, у більшість якої такі навички відсутні. Потребу формування нового правового мислення посилюють вступ України до Ради Європи (1995 р.) та сучасні євроінтеграційні процеси.

На жаль, сучасна освіта здебільшого продовжує давати знання, не навчаючи особистість оволодівати засобами як пізнавальної, так і практичної діяльності.

Причинами існування проблеми є:

1. Нова мета – формування особистості - відстає від змін у змісті навчання.
2. Організація ж освітнього процесу, що базується не лише на інформаційних методах, не завжди здатна забезпечити досягнення мети.
3. Час, що відведено на вивчення навчального матеріалу з дисципліни (і особливо шкільних курсів права), не завжди відповідає можливості його якісного засвоєння на рівні вимог програми.

Недостатня розробленість методів і прийомів, які б гарантовано сприяли розвитку правового мислення особистості, спонукала нас до пошуку моделей оптимальної організації освітнього процесу з юридичних дисциплін (та правознавства).

Об'єктом дослідження стала організація освітнього процесу, предметом дослідження – вплив моделей навчання на формування правового мислення особистості (як побудувати навчально-виховний процес таким чином, щоб максимально реалізувати розвиток особистості та сформувати в неї навички правового мислення?).

Проведений нами експеримент з використанням традиційних і нетрадиційних форм навчання показав, що рівень засвоєння понятійного апарату тем в експериментальних групах склав 87%, а в звичайних – 59%.

Рівень володіння теоретичними положеннями в групах, що навчалися на основі навчальних моделей, становить 80 %, а в основних – 43%.

Звертає увагу і той факт, що учасники експериментальних груп:

- швидко визначають нормативно-правові акти, які можна застосувати в конкретній ситуації;
- мають кращі навички застосування теоретичного матеріалу в практичній діяльності;
- чітко і майже безпомилково визначають спосіб правової поведінки;
- моделюють ймовірні наслідки правової ситуації тощо.

Результати експерименту дозволяють стверджувати, що формуванню правового мислення сприятиме ралізація наступних завдань:

- перетворення особистостей у суб'єкт навчання.
- створення нової структури освітнього процесу, яка б забезпечила реальну участь особистостей у навчанні як суб'єктів.

Проблеми застосування навчальних моделей досліджували відомі дидакти В.еспалько, М.ларін та інші [4]. В результаті своїх пошуків вони прийшли до висновку, що під визначенням поняття “модель” необхідно розуміти стислий план або схему дій викладача і студентів (вчителя та учнів) під час здійснення освітнього процесу. Її основу визначає переважаюча діяльність студентів (учнів), яку організовує і вибудовує викладач (вчитель). Частіше за все моделі будуються навколо методу навчання, переважно з групи методів стимулювання пізнавальної діяльності суб'єктів навчання [3].

В процесі роботи нами відібрані і апробовані такі моделі: комунікативно-діалогова, ігрова, дослідницька.

Використовуючи ці моделі, ми прагнули відібрати найоптимальніші методи і прийоми навчання, які б ефективно впливали на розвиток правового мислення, активізували самостійну пошукову роботу студентів (учнів), забезпечили формування правової культури, кардинально змінили функцію викладача (вчителя) по відношенню до студентів під час викладання юридичних дисциплін (та до учнів на уроках правознавства).

В процесі експерименту нами були виявлені особливості змісту та застосування вищезгаданих моделей. Так комунікативно-діалогова модель навчання допомагає розвивати аналітичне та критично-конструктивне мислення, формує комунікативну та дискусійну культуру, які мають велике значення в сучасному житті. Аналітичне мислення пов'язане з формулюванням визначень, продумуванням ідеї.

Отримавши тему для дискусії, студенти (учні) критично осмислюють її, ділять на частини, аналізують, готують повідомлення.

Так, вивчаючи питання “Цілі та види кримінального покарання”, пропонуємо провести дискусію “Чи виправдана смертна кара?”. Учасники дискусії виділяють два аспекти проблеми: моральний – наскільки смертна кара відповідає нормам моралі і правовий – чи є смертна кара достатньо ефективним засобом запобігання злочинності.

В процесі дискусії вони (учасники) вчать бачити логічний зв'язок між абстрактними ідеями та подіями у реальному житті, знаходити прорахунки в позиції своїх опонентів та шукати аргументи, недостатньо підкріплені доказами. Головними рисами дискусії є цілеспрямований, упорядкований обмін ідеями, пошук істини. Студенти (учні) звертаються один до одного і до викладача (вчителя) для поглиблення і різностороннього обговорення ідей, точок зору, проблем. Спілкування в ході дискусії стимулює студентів (учнів) до осмислення ситуації.

Як бачимо, «... методика проведення дискусії не складна: введення учнів (студентів) у проблеми – розподіл на групи в межах ролей – конкретизація завдань – обговорення проблем у малих групах – звіт про обговорення – загальне обговорення – підбиття підсумків», – зазначає К. Баханов [2].

Дискусія привертає нашу увагу як спосіб виходу за межі фактичних даних, що дозволяє розвивати правове мислення. Ефективність її використання не стільки в подачі інформації, скільки у набутті вмінь і навичок. Ми користуємось нею як інструментом для досягнення певної дидактичної мети. Для обговорення обираються проблеми, важливі для особистості та її життя, що викликають певні позитивні емоції чи такі, що впливають безпосередньо під час проведення навчальних занять: “Чи є доцільним подвійне громадянство?”, “Якій армії бути в Україні?”, “Чи заважають міжнародні корпорації розвитку українського підприємництва?”, «АТО чи неоголошена війна?» тощо.

Нами були апробовані можливі форми проведення дискусій. В результаті прийшли до висновку, що найпродуктивнішими можуть бути: “круглий стіл”, “засідання експертної групи”, “концентричні кола”, “підраховуюча дискусія” тощо. Ми також встановили, що дана модель відповідає меті освіти на сучасному етапі. Тому використовуючи її в навчальному процесі, ми тим самим готуємо студентів (учнів) до життя.

Інша модель, яка була апробована нами в ході експерименту - **ігрова модель навчання**, – передбачає ігрове моделювання подій та явищ. За визначенням Г. Селевко, гра – це вид діяльності в умовах ситуацій, направлених на відтворення та засвоєння суспільного досвіду, в якому складається та удосконалюється самоуправління поведінкою [9]. Рольова гра імітує реальні події, надає можливість діяти “як насправді”. В процесі такого моделювання реалізуються наступні цілі: розвивається уява, формуються навички критичного мислення, здійснюється вільний обмін думками.

Дана модель навчання сприяє максимальній свободі навчально-пізнавальної інтелектуальної діяльності, яку обмежують лише встановлені правила гри. Вивчаючи питання «Право громадян брати участь в управлінні державними справами», пропонуємо гру «Вибори». Моделюємо ситуацію, за якої навчальна аудиторія повинен обрати “депутата”, що представлятиме його інтереси перед адміністрацією школи. За умовами гри цей учень буде наділений певними повноваженнями, спрямованими на практичну реалізацію виконання пунктів програми. Проводимо імпровізоване голосування згідно вимог і прогнозуємо перемогу визначеного кандидата [5].

Через гру учні переконуються у потребі та важливості участі громадян у виборах, недопустимості абсентеїзму. Під час вивчення питання “Умови і поряд- док прийняття на роботу” дев’ятикласники виконують ролі тих, хто працевла-штовується та працівників державної служби зайнятості. При вивченні питання “Підстави і порядок припинення трудового договору” ролі учнів такі: працівник, що звільняється, його друзі і родичі, члени комісії з трудових спорів, члени профспілкового комітету, суддя. Рольові ситуації можуть бути розіграні також при вивченні цивільно-правових відносин (“Позика”, “Знахідка скарбу”, “Захист прав споживача”), політичних прав і свобод (“Мітинг”, “Виборець”), правоохоронної діяльності (“На прийомі в юриста”, “Спрощене судове слухання”) тощо.

«Учасники навчального процесу, за ігровою моделлю, знаходяться в інших умовах, ніж у традиційному навчанні, – зазначає відомий дидакт М. Кларін, – оскільки учасникам надається максимальна свобода інтелектуальної діяльності, яка обмежується лише визначеними правилами гри. Вони самі обирають власну роль у грі, висуваючи припущення про ймовірний розвиток подій, створюють проблемну ситуацію, шукають шляхи її розв’язання, беручи на себе відповідальність за обране рішення [7].

Ми прийшли до висновку, що в грі студенти (учні) пізнають складний, часом суперечливий матеріал, але при цьому не стомлюються і не вважають його нецікавим. У навчальному плані такі заняття сприяють зростанню розумового рівня, розвитку раціонального мислення та логіки їх учасників. Гра зарекомендувала себе як найкращий засіб емпатії, під час якої учасники понад усе вчать цінувати “лікоть товариша”, вміння приходити на допомогу. Під час спільної ігрової діяльності виявляються також і соціалізуючі фактори, серед яких вміння жити у суспільстві і рахуватися з ним, відстоювати свою точку зору, і, нарешті, гра виховує.

«Жодну науку вільна людина не повинна вивчати як раб... Потрібно не понасильницьки викладати дітям науки, а через гру; тоді краще побачиш, хто до чого схильний...». (Платон).

Формування правового мислення неможливе і без **дослідницької моделі навчання**. Ця модель передбачає набуття учнями і студентами умінь та навичок роботи з джерелами правової інформації, дослідницької роботи, в результаті якої вони вчать користуватися довідковою літературою, Інтернетом тощо для самостійного пошуку інформації; вчать оцінювати, порівнювати, пояснювати факти і явища дійсності на основі інформації, отриманої з різних джерел; вчать бачити різні точки зору, визнавати і сприймати цю різноманітність; вчать бачити проблему, усвідомлювати її, висувати можливі шляхи вирішення і відбирати найраціональніші з них.

Дана модель здатна найбільш повно розвинути творчий потенціал студентів (учнів). Цю модель ми використовували при вивченні питань: “Залежність державно-правових інститутів від рівня соціально-економічного розвитку”, “Багатівікові державотворчі традиції українського народу”, “Юридичне закріплення прав людини в історії цивілізації”, “Основи виборчого права”, “Поняття про самоврядування”, “Завдання судової влади”, “Система правоохоронних органів”, при вивченні галузей права тощо.

Ми апробували декілька методик дослідження: на основі бінарних тематичних опозицій, висування і перевірки гіпотез, групове або індивідуальне вирішення проблеми та ін. Нами встановлено, що дана модель навчання найбільш сприяє розвитку аналітико-синтетичного мислення, продуктивної діяльності учасників, що виводить їх на теоретичний рівень узагальнень та.

Однак, варто звернути увагу і на те, що із запропонованих моделей, на нашу думку, вона є найбільш складною в реалізації. До основних труднощів її застосування відносимо:

- часто складний теоретичний матеріал;
- не всі учасники належним чином володіють дослідницькими навичками;
- в них ще відсутній достатній досвід проведення дослідження юридичного (правознавчого) характеру;
- відсутність достатньої кількості часу на проведення дослідження під час уроку;
- дослідження, як правило, проводиться в позаурочний час;
- нестабільність і змінюваність нормативної бази.

В процесі експерименту виявлено, що навчання спонукає студентів (учнів) до виконання формально-логічних операцій (порівняння, аналізу, синтезу, класифікації, абстрагування, узагальнення, конкретизації та систематизації), що в кінцевому результаті сприяє формуванню їх правового мислення. Застосування інтерактивних методик при реалізації дослідницької, комунікативно-діалогової та ігрової моделей дозволяє учасникам відчувати себе першовідкривачами і дослідниками, вчитися працювати в групі, мислити, аргументовано висловлювати власну думку, приймати альтернативні рішення, розв'язувати конфліктні ситуації в межах правового поля.

Використання вказаних моделей сприяє розвитку та оптимізації правового мислення студентів (учнів) й у позаурочних видах роботи. Їх використання не лише дозволяє досягти належного рівня знань, але й виховує в них повагу до закону, віру в нього, формує активну громадянську позицію, і студентів до життя, виховує толерантність, повагу до особистої думки, почуття справедливості.

Оскільки запропоновані моделі навчання ми використовували в експериментальних групах, то правомірно було б порівняти результативність навчання з основними (неекспериментальними) групами. Так рівень засвоєння понятійного апарату тем в експериментальних групах склав 87%, а в звичайних – 59%. Рівень

володіння теоретичними положеннями в групах, що навчались на основі вищезгаданих моделей, становить 80%, а в основних – 43%. Звертає увагу і той факт, що учасники експериментальних груп мають кращі навички застосування теоретичного матеріалу в практичній діяльності. Вони чітко і майже безпомилково визначають спосіб правової поведінки, нормативно-правові акти, які можна застосувати, моделюють ймовірні наслідки правової ситуації тощо.

Таким чином, використання навчальних моделей сприяє досягненню відповідного рівня знань, оптимізації правового мислення студентів) учнів. Застосування комунікативно-діалогової, ігрової та дослідницької моделей дозволяє їм відчувати себе суб'єктами навчально-пізнавальної діяльності, підготуватися до самореалізації, а саме до вирішення реальних життєвих ситуацій як свідомих громадян Української держави.

Використовуючи ці моделі, ми прагнули відібрати найоптимальніші методи і прийоми навчання, які б ефективно впливали на розвиток правового мислення, активізували самостійну пошукову роботу студентів (учнів), формували правової культури, кардинально змінили функцію викладача (вчителя) по відношенню до студентів (учнів) під час вивчення юридичних дисциплін (на уроках правознавства).

Так комунікативно-діалогова модель навчання допомагає розвивати аналітичне та критично-конструктивне мислення, формує комунікативну та дискусійну культуру, що має велике значення в сучасному житті.

Водночас формуються уміння та навички пошуку потрібних аргументів і фактів, молодь вчиться здобувати інформацію через сучасні інформаційні системи, соціальні мережі, ЗМІ тощо. Йде аналіз здобутої інформації, її фільтрація, пошук шляхів ефективного подачі, пошук власних контраргументів на наведені аргументи співрозмовником тощо. Йже активізація розумової діяльності.

Учні та студенти через пошуки, проби, тимчасові невдачі тощо здобувають свої життєві комунікативні Олімпи! Тим солодкою стає для них довгожданна і очікувана перемога, часто навіть над самими собою, утвердження власних здібностей і можливостей, так потрібних для сучасної Людини і Фахівця.

Інша, яка була апробована нами в ході експерименту – ігрова модель навчання, – передбачає ігрове моделювання подій та явищ.

Використання ігрових методів сприяє позитивній зміні рівнів активності учасників: від репродуктивного через пошуковий до творчого. Крім загальнодидактичної мети ігрова модель покликана реалізувати ще й комплекс цілей: надання можливості самовизначення, надихання і допомога розвитку творчої уяви, сприяння можливості зростання і співробітництва в соціальному аспекті, можливість вільного висловлювання власних думок.

Дослідницька модель навчання спроможна найбільш повно розвинути творчий потенціал експериментаторів та дослідників, вдосконалити їх пошукові та дослідницькі прагнення, сформувати практичні уміння та навички через дослідження, проекти, аналіз правових документів тощо. Саме ця модель дозволяє кожному відчувати себе першовідкривачем невідомих явищ і процесів, поринути у світ наукових відкриттів, зо допомогою аналізу і синтезу спробувати створити нові моделі суспільних процесів і явищ, поглянути на минуле з точки зору сучасності... Недаремно слово “дослідження” має синоніми “вивчення”, “випробування”, “пошук”.

“Досліджуй все, нехай для тебе на першому місці буде розум; надай йому можливість керувати собою” (Піфагор).

В процесі експерименту виявлено, що використання вказаних моделей навчання спонукає учасників до виконання формально-логічних операцій (порівняння, аналізу, синтезу, класифікації, абстрагування, узагальнення, конкретизації та систематизації), що в кінцевому результаті сприяє формуванню їх правового мислення.

Застосування ж інтерактивних методик при реалізації названих вище моделей навчання забезпечує наближення навчальних занять до сучасних вимог та сприяє формуванню в особистості нового правового мислення.

Шкільні навчальні уроки з основ правознавства є лише початковим етапом його засвоєння, а поглибленням та вищим рівнем фундаменталізації стане вивчення юридичних дисциплін під час вивчення юридичних дисциплін та опанування правничих професій тощо.

Використання ж моделей у позаурочних видах пізнавальної діяльності студентів (учнів) не лише дозволяє поглибити наявні знання, але й надає можливість їх реального застосування, самореалізації.

Як побудувати навчально-виховний процес таким чином, щоб максимально реалізувати розвиток особистості та сформувати в неї навички правового мислення?

Між складовими моделі (змістом, методами і прийомами та організаційними формами навчальних занять) існує певний взаємозв'язок. Врахування цих взаємозв'язків допомагає оптимізувати освітній процес та сприяє формуванню правового мислення студентів (учнів).

Ми бачимо, що теоретичні знання, а саме: положення нормативно-правових актів, норми поведінки повинні бути усвідомлені студентами (учнями) і співвіднесені з власним життєвим досвідом. Для цього найбільш підходять такі методичні прийоми як шкала думок чи будь-який вид дискусії. В даному випадку оптимальна форма організації навчання може бути визначена як групова з внутрішньогруповим розподілом ролей, що дає можливість розвинути навички спільної співпраці. Згідно з нашою класифікацією, це комунікативно-діалогова модель навчання.

У випадку, якщо нам необхідно відпрацювати певні вміння та навички, що знадобляться студентам (учням) у реальному житті, найкращими методами будуть виступати імітація, театралізація або моделювання і розігрування певної правової ситуації. Це також вимагає організувати освітній процес як груповий, але моделлю буде виступати не комунікативно-діалогова, а ігрова.

Тобто, коли основним змістом навчального заняття є засвоєння теоретичних знань, найбільш вдалою ми вважаємо застосування комунікативно-діалогічної та дослідницької моделі, а у випадку, коли основним змістом навчання є формування вмінь та навичок – ігрової.

Використання вищеназваних моделей навчання спонукає студентів (учнів) до виконання формально-логічних операцій (порівняння, аналізу, синтезу, класифікації, абстрагування, узагальнення, конкретизації та систематизації), що в кінцевому результаті сприяє формуванню правового мислення студентів (учнів). Застосування інтерактивних методик при реалізації дослідницької, комунікативно-діалогової та моделюючо-ігрової моделей дозволяє студентам (учням) відчувати себе першовідкривачами і дослідниками, вчитися працювати в групі, мислити, аргументовано висловлювати власну думку, приймати альтернативні рішення, розв'язувати конфліктні ситуації в межах правового поля.

Використання вказаних моделей сприяє розвитку та оптимізації правового мислення студентів (учнів) й у позаурочних видах роботи Їх використання не лише сприяє досягненню учнями належного рівня знань, але й вихованню в них поваги до закону, віри в нього, формуванню активної громадянської позиції, толерантності, поваги до особистої думки, почуття справедливості, підготовці до життя.

Підводячи підсумок зауважимо, що навчання учнів та студентів правничим дисциплінам може здійснюватися за допомогою різних методів і форм навчання: урок, лекція, лабораторне заняття, семінар, практичне заняття тощо. Виходячи з того, що методи навчання є способами упорядкованої діяльності викладача (учителя) та студента (учня), спрямованими на вирішення завдань освіти, виховання і розвитку в процесі навчання [10], вони повинні бути науково обґрунтованими, доступними, результативними у застосуванні [1]. Відбір оптимальних форм викладач (учитель) повинен здійснювати у відповідності до мети, завдань навчальної роботи, змісту матеріалу, підготовленості аудиторії тощо.

Як правило, викладачі вищих навчальних закладів класифікують методи навчання на пасивні, активні та інтерактивні. А.С. Приходько вказує, що така класифікація бере початок на межі ХІХ-ХХ століть, коли відбулося обґрунтування та часткова апробація формального, реального методів, методу катехізації», які вже в той час розглядалися як «активні» методи навчання [8].

Вперше найбільш повний опис системи методів навчання, що склалися на той час, дав Е. Я. Голант, який запропонував за рівнем активності класифікувати методи навчання на пасивні та активні [6].

Традиційні методи навчання не можуть повною мірою задовольнити вимоги, які висуваються до процесу підготовки випускника. Тому важливо зорієнтувати нові педагогічні технології на досягнення головної мети – підготовку висококваліфікованого спеціаліста, застосовуючи вдосконалені традиційні методи навчання, інноваційні освітні й інформаційно-комунікативні технології.

Навчальні заняття у вищому навчальному закладі варто будувати у системі відносин «суб'єкт, який навчає – суб'єкт, який навчається, використовуючи для цього лекції, семінари, практичні заняття та інші форми (тренінги, викладання факультативних навчальних курсів тощо) [11].

Одна з самих дискусійних форм навчання – лекція. В сучасній методичній літературі відсутня узгодженість підходів щодо мети,

правил проведення та способів організації взаємодії викладача (вчителя) й студентів (учнів) на лекції.

За умов застосування нових технологій навчання докорінно змінюється роль лектора. Тепер завдання лектора – не викладення готової інформації з певної навчальної дисципліни, а формування мотивів зацікавленості в ній, що має стати стимулом подальшого самостійного вивчення передбаченого навчального матеріалу. Це спонукає викладача обирати такі теми лекцій, виклад яких сприяв би залученню студентів до активної розумової діяльності.

Позитивні сторони інтерактивної лекції очевидні: долається перша вада, за яку критикують лекції: студент перестає бути пасивним об'єктом навчання, а готується не тільки до семінарських і практичних занять, але і до лекції, на якій, до речі, дозволяється виставляти оцінки; вдається здійснювати диференційований підхід, діагностуючи рівень обізнаності в темі; з'являється час на детальний розгляд найбільш складних моментів лекції, оскільки не потрібно надиктовувати основні положення і визначення – вони вже зафіксовані в попередньо підготовлених конспектах.

Практичні заняття призначені для поглибленого вивчення дисципліни. Форми їх проведення різноманітні: семінарські заняття, лабораторні роботи, практикуми. Практичні заняття відіграють важливу роль у виробленні у студентів навичок застосування отриманих знань для вирішення практичних завдань спільно з викладачем.

Семінар є видом практичного заняття. Це організаційна форма, під час якої викладач організовує дискусію навколо попередньо визначених тем, до яких студенти готують тези виступів на підставі індивідуально виконаних завдань. Дидактична мета семінару – поглиблення й закріплення інформації, перевірка та оцінка знань, повторення вивченого, розвиток творчого мислення, уміння використовувати теоретичні знання на практиці, повідомлення нової інформації тощо.

Якій з моделей навчання варто надавати перевагу? Неможливо визначити пальму першості, адже навчання правничим дисциплінам поєднує елементи кожної з описаної вище моделей. Вагому роль відіграватиме тут й особистість викладача (вчителя), рівень його фахової майстерності та професійної віртуозності.

Висновки: таким чином, використання навчальних моделей в освітньому процесі:

- дозволяє студентам (учням) відчувати себе суб'єктами навчально-пізнавальної діяльності;
- сприяє досягненню відповідного рівня знань;
- є засобом формування та оптимізації правового мислення студентів (учнів);
- забезпечує їх підготовку до самореалізації;
- спонукає студентів (учнів) до вирішення реальних життєвих ситуацій виключно в межах дії правового поля;
- виховує законослухняного громадянина, свідоме ставлення до закону та потребу реалізації активної громадянської позиції у конкретних життєвих ситуаціях.

1. Баранов С. П. Педагогика: Учебное пособие для педагогических училищ / С. П. Баранов, Л. Р. Болотина, В. А. Сластенин. – 2-е изд., перераб. – М. : Просвещение, 1987. – С. 111. 2. Баханов К. Інноваційні системи, технології та моделі навчання в школі. – Запоріжжя : Просвіта, 2004. – 324 с. 3. Баханов К. Традиції та інновації і навчання історії в школі / Дидактичний словник-довідник. – Запоріжжя : «Просвіта», – 2002. – 180 с. 4. Беспалько В. П. Слагаемые педагогической технологии. – М. : Педагогика, 1989. – 192 с. 5. Галай А. О., Стадник В. В. Інтерактивні методи викладання у право просвітницькій діяльності: Тренінговий комплекс: Навч.-метод. посібн. / За ред. А. О. Галай. – К. : Атіка, 2006). – С. 13. 6. Голант Е. Я. Методы обучения в советской школе / Евгений Яковлевич Голант. – М. : Учпедгиз, 1957. – 152 с.). 7. Кларин М. В. Игра в учебном процессе. // Современная педагогика. 1985. – № 6. – С. 26–33. 8. Приходько А. С. Пошук нових методів і форм навчання на уроках історії у вітчизняній школі на зламі XIX-XX ст. / Педагогіка і психологія (вісник Академії педагогічних наук України) – 2005. – № 4 (49). – С. 128. 9. Селевко Г. К. Современные образовательные технологии: учеб. пособие. / Г. К. Селевко. – М. : Народное образование, 1998. – 256 с. 10. Фіцула М. М. Педагогіка: Навч. посібн. для студентів вищих педагогічних закладів освіти. – К. : Академвидав, 2003. – С. 119. 11. Юридична дидактика. Посібник із викладання права та юридичних дисциплін. За редакцією доктора юридичних наук, професора, члена-кореспондента Академії правових наук України Р. О. Стефанчука. – К., 2009. – С. 27.

Oleksin Y. P., Doctor of of Pedagogic Sciences, Professor, Tsymbaliuk V. I., Candidate of Juridical Sciences, Professor, Hryshko V. I., Candidate of Pedagogic Sciences, Senior Lecturer, Mishchuk I. V. Candidate of Juridical Sciences, Associate Professor, (National University of Water and Environmental Engineering, Rivne) Oliinyk L. V., Teacher of History and Social subjects (Rivne educational complex № 2 “School-Lyceum” Rivne Council), Pasichniuk V. B., Senior Lecturer, Cherniuk I. A., Candidate of Political Sciences, Associate Professor (National University of Water and Environmental Engineering, Rivne)

MODELS AND TECHNOLOGIES OF STUDIES AS MEANS OF FORMING OF LEGAL PUPIL'S AND STUDENT THINKING

In the article highlights models and teaching technologies, the use of which will contribute to the formation and optimization of the legal thinking of pupils and students. The authors reveal methods of use of each of the described models and learning technologies.

Keywords: learning models, communicative learning model, game learning model, research teaching model, active learning methods, interactive teaching methods.